

УДК 378.147:811

Інноваційне навчання як запорука підвищення ефективності освітніх процесів у вищій школі

Людмила Олександрівна Потенко,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат філологічних наук

Анотація. Присвячено проблемі впровадження і використання інноваційних педагогічних технологій у вищих навчальних закладах України. Проаналізовано сучасні підходи до визначення інноваційних технологій навчання іноземних мов, обґрунтовано доцільність використання інноваційних методів у практиці навчання іношомовного спілкування.

Ключові слова: педагогічні технології, інноваційні технології, види інноваційних технологій, інноваційні навчальні методи.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап інтеграції України в культурний, освітній і економічний простір європейської спільноти, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги з мовної освіти передбачають реформування вищої школи й вимагають якісної підготовки фахівців, здатних до успішного розв'язання проблем, обумовлених політичними, соціально-економічними, світоглядними та іншими факторами, серед яких варто виділити необхідність підвищення якості освіти.

Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає впровадження в навчальний процес вищих інноваційних педагогічних технологій і методів. Використання сучасних інноваційних технологій у вищій школі сприяє розвитку особистості, забезпечує адаптацію інноваційних методик до європейських освітніх стандартів.

Метою статті є аналіз ключових понять інноваційних освітніх технологій, визначення ефективних шляхів використання інноваційних технологій у практиці навчання іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню поставлених проблем присвячені праці багатьох дослідників педагогічної інноватики: В. Андрущенко, І. Бега, К. Бондарева, В. Бикова, Л. Буркова, В. Євдокимова, І. Зязюна, О. Коваленко, В. Кременя, М. Лазарева, А. Нісімчука, І. Прокопенка, А. Хуторського, О. Ярошенко та ін. Особливості впровадження педагогічних інновацій у професійно-педагогічну освіту досліджують С. Вітвицька, О. Дубасенюк, В. Грибанов, Р. Гуревич, С. Сисоєва, В. Химинець, Л. Хоружа, О. Шапран та ін.

Проблемі застосування інноваційних підходів у навчанні іноземних мов присвячені праці таких педагогів, як: Г. Баранова, Н. Гез, В. Кумарин, О. Кузнецова, С. Логачевська, М. Ляховицький, І. Підласий, О. Савченко, Г. Селевко, О. Тарнопільський та ін. Зарубіжний досвід дослідження інновацій в освіті знаходимо у працях Х. Барнета, Д. Гамільтона, Н. Гросса, У. Кінгстона, М. Майлза, А. Хабермана та інших.

Виклад основного матеріалу. Сучасні українські вчені, педагоги розглядають освітні інновації як «про-

цес утворення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому»; «актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток» [3, с. 21]; продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження і використання нового засобу в галузі педагогіки та наукових досліджень [7, с. 497].

Поділяємо думку вчених відносно того, що «оновлення – закон розвитку освіти», де «розвиток – це властивість інноваційної університетської системи освіти, якій притаманні гнучкість, мінливість, динамізм» [1, с. 166]. Реальні ж умови як внутрішнього, так і зовнішнього середовища встановлюють своєрідний коридор, у межах якого можливий багатоваріантний пошук, рух усіх складових навчального процесу у вищій школі.

В організації інноваційних пошуків важливим є, на наш погляд, вибір актуальної науково-педагогічної теми, чітке формулювання мети і завдань творчої діяльності як усього колективу, так і кожного педагога зокрема. Викладач повинен зосереджувати увагу перш за все на тих педагогічних інноваціях, що спрямовані на оновлення змісту, методів, принципів та засобів навчання. Пріоритетними серед них є: а) особистісно-орієнтоване навчання; б) розвивальне навчання; в) розвиток критичного мислення; г) диференційоване навчання; д) інтегроване навчання; е) інтерактивне навчання; ж) модульне навчання; з) проблемне навчання; и) інформаційне навчання.

Відстоюється думка, що в основі **моделі інноваційного навчання** – спільна діяльність студента і викладача у формі діалогу, міжособистісних взаємодій та інтенсивного занурення у предмет [4, с. 116]. Зокрема, інноваційне навчання іноземної мови орієнтується на створення умов для студентів займати активну та ініціативну позицію в навчальній діяльності, відмову від переказу навчальних текстів та інших репродуктивних методів навчання і перехід до рівноправного ді-

логічного спілкування, моделювання реальних життєвих ситуацій, упровадження інтерактивних видів роботи тощо [1]. Такий тип навчання сприяє формуванню критичного мислення студентів і здатності застосовувати отримані знання в конкретних ситуаціях.

Більшість педагогічних інновацій розроблені у формі педагогічних інноваційних технологій, під якими мається на увазі якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, що привносить суттєві зміни в результат педагогічного процесу [1, с. 168]. **Інноваційні педагогічні технології** як процес – це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [2]. Багато зарубіжних дослідників [10–12] вважають, що використання освітніх технологій є важливою професійною компетентністю кожного педагога.

Поняття «інноваційна освітня технологія» широко використовується для характеристики істотних перетворень і для опису незначних нововведень. Уміння об'єднувати форми, засоби та інноваційні навчальні методи допомагає в якісній підготовці студентів. Серед інноваційних технологій, які набули поширення у практиці вищої освіти, О. Шапран виділяє дев'ять видів: 1) особистісно-орієнтовані технології; 2) нові інформаційні технології; 3) модульно-рейтингові технології; 4) технології розвитку творчості; 5) ігрові технології; 6) діалогові технології; 7) проектні технології; 8) технології цілепокладання і життєтворення; 9) тренінгові технології [9].

У наш час відбувається реформування навчального процесу у вишах України відповідно до загальноєвропейських вимог до якості освіти: інформатизація освітнього простору, інтеграційні процеси шляхом налагодження українськими вишами співпраці з європейськими навчальними закладами у сфері навчальної та наукової діяльності, студентські міжнародні обміни, можливість здобуття другої вищої освіти і навчання за магістерськими програмами за кордоном. В умовах реформування вищої школи змінюються також і освітні технології викладання іноземних мов.

Модернізація процесу навчання іноземних мов у вищій школі викликала потребу у використанні нового, так званого «**особистісно-орієнтованого підходу**» до викладання дисциплін. За такого підходу мовна освіта модернізується через упровадження модульно-рейтингової системи навчання іноземних мов, а міждисциплінарна інтеграція, демократизація та економізація освіти викликають до життя інноваційні складові викладання іноземних мов. Усе це ставить до викладання іноземної мови у вишах нові вимоги. Кредитно-модульна технологія навчання трактує модуль і як інформацію, що підлягає самостійному засвоєнню, і як особливу процедуру, що забезпечує оволодіння оптимальним способом вивчення матеріалу. Запровадження кредитно-модульної системи є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення часу їх безпосереднього індивідуального спілкування у процесі навчання [5].

Важливим інноваційним положенням кредитно-модульної технології навчання є той факт, що студент перебуває в таких умовах, коли він сам повинен здобувати знання за допомогою запропонованої йому інформації, формувати навички і вміння використовувати певний матеріал. Традиційно, реалізація цієї технології проходить три етапи: 1) первинного ознайомлення з новим матеріалом; 2) самостійної аудиторної або позааудиторної роботи і самоконтролю; 3) етап підсумкового контролю.

На жаль, викладачі іноземних мов у своїй педагогічній практиці часто застосовують традиційні, тобто перевірені часом стандартні навчальні методи. Серед головних недоліків традиційної системи навчання називають: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності студентів; обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання студентів учитися; відсутність мотивації до самоосвіти (саморозвитку). На теперішньому етапі розвитку науки в Україні вміння перекладати з іноземної мови і навпаки адаптованих, неавтентичних текстів уже не може бути достатнім доказом опанування мови, як це було раніше. Сьогодні потрібно враховувати той факт, що вимоги до занять з іноземної мови суттєво змінюються, розробляються новітні методи навчання.

Педагогічні пошуки в цьому контексті дозволяють стверджувати, що у процесі інноваційного навчання іноземної мови важливу роль відіграє посилення *мотивації* поведінки студентів у зв'язку з розв'язанням соціокультурних проблем. Мотивація в такій педагогічній ситуації характеризується як створення на заняттях такої морально-психологічної атмосфери, яка сприяє прояву творчості та ініціативності кожного студента.

Виходячи з того, що нововведення широко застосовуються майже в усіх професійних сферах і торкаються як суспільного, так і політичного життя країни, освітню політику України потрібно постійно спрямовувати на впровадження сучасних інформаційних технологій у вищих закладах освіти, перетворювати частково стихійний процес у керований і підконтрольний, залучати до роботи над новими навчальними матеріалами фахівців у предметних галузях.

З-поміж багатьох **інтелектуалізованих навчальних систем** і засобів їхнього створення, які розрізняються за видом пред'явлення навчального матеріалу (системи на основі лінійного тексту, мультимедійні навчальні системи на основі гіпертексту), найефективніше в навчальному процесі застосовуються мультимедійні навчальні системи.

Реалізація методів навчання іншомовного спілкування здійснюється через використання низки прийомів навчання, різноманітних підходів і робочих технік. Під прийомами навчання розуміємо сукупність конкретних навчальних ситуацій, що сприяють досягненню проміжної (допоміжної) мети конкретного методу. На практичних заняттях фахівці використовують такі методи навчання іноземних мов, як комунікативний і конструктивістський.

Навчальна ціль **комунікативного методу** полягає в оволодінні комунікативною компетенцією. Керування навчанням здійснюється не через граматику, а скеровується комунікативними інтенціями (намірами). Студент опиняється в центрі навчання, де мова стає засобом комунікації. До переваг цього методу переважна більшість викладачів зараховують те, що студенти вдосконалюють навички усного мовлення і долають страх перед помилками. Недоліком цього методу педагоги вважають недостатню увагу, яка приділяється якості мови.

Навчальна ціль **конструктивістського методу** передбачає власне активне навчання студентів. Завдання викладача полягає не лише в тому, щоб навчити, а й сприяти навчальному процесові. Заняття виступає орієнтованим на дію, тобто викладачі спонукають студентів самостійно конструювати свої знання (наприклад, у рамках проектної діяльності). До переваг конструктивістського методу можна віднести підготовку студентів до реального життя, реальних життєвих ситуацій.

Прикладом конструктивістського методу слугує **проектне навчання**. Проектний метод характеризується такими ознаками: 1) орієнтованість на дію (планування дій для виконання завдання чи розв'язання проблеми); 2) робота в команді; 3) самоорганізація студентів; 4) ситуативна спрямованість; 5) міждисциплінарність (міжпредметні проекти); 6) цілісність – проект розглядається як ціле; 7) орієнтованість на продукт, результат; 8) презентація кінцевого продукту. За словами О. М. Пехоти, робота над проектом здійснюється поетапно [6].

Обґрунтування проекту: формулювання мети й завдання проекту, обґрунтування його соціальної значущості, визначення теми, організація робочих груп, розподіл завдань між учасниками.

Пошуковий: дослідження проблеми й збір інформації (визначення кола джерел і пошук необхідних відомостей, аналіз можливих варіантів розв'язання проблеми), вибір оптимального варіанта виконання проектної завдання (генерування ідей), розроблення плану роботи над проектним завданням, добір матеріалів, вибір форми презентації результатів проекту.

Технологічний: здійснення діяльності кожного учасника проекту згідно із планом роботи над проектним завданням (реалізація проекту), підготовка презентації результатів проекту.

Заключний: проведення презентації (захист проекту), оцінка результатів виконання проекту, колективних і особистих досягнень учасників.

До сучасних технологій, які використовуються у процесі формування іншомовної компетенції, відносимо:

- професійно-орієнтоване навчання іноземної мови;
- проектну роботу в навчанні;
- застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, роботу з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа);
- дистанційні технології навчання іноземних мов;

- створення презентацій у програмі PowerPoint;
- використання інтернет-ресурсів;
- навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта);
- новітні тестові технології (створення банку діагностичних матеріалів із дисциплін для проведення комп'ютерного тестування з метою контролю знань, умінь і навичок студентів).

Сьогодні завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій в освітній процес у вищих навчальних закладах неможливо уявити роботу студентів і викладача без використання інноваційно-комунікаційних технологій, які стали потужним засобом інтенсивного навчання і невід'ємною складовою дослідно-пошукової роботи. Сприймання навчального матеріалу пов'язане з мимовільною увагою студентів, яких приваблює велике за розмірами зображення та яскрава проекція [1, с. 174]. Педагоги запевняють, що студенти швидше сприймають нескладну навчальну інформацію, подану за допомогою умовно-графічного унаочнення, але повільніше засвоюють навчальний матеріал, що містить численні факти, назви, явища, тому важливо виробити в них уміння доволіно зосереджувати увагу і знаходити найістотніше у змісті поданого матеріалу.

Щоб підготувати студентів до засвоєння не тільки яскравого, а й складного за змістом матеріалу, потрібно систематично виробляти в них навички доволіно зосереджувати увагу і знаходити істотне. Дуже важливо, на наш погляд, щоб студенти коментували наслідки спостережень, відтворювали зміст комп'ютерної інформації, активізували розумову діяльність, уміли самостійно формулювати правильні висновки й узагальнення.

У навчальному процесі зазвичай поєднуються **традиційні й альтернативні** методи. Під поняттям «альтернативні методи» групується цілий ряд різноманітних підходів, прийомів, способів передання мови. На практичних заняттях педагоги використовують такі альтернативні методи, як метод повної фізичної реакції (Total Physical Response), сугестивний метод, мовчазний метод, граматики-педагогічний метод, груповий метод тощо.

До **інноваційних навчальних методів**, які найактивніше застосовують викладачі, можна віднести: навчання з комп'ютерною підтримкою (CALL – Computer-Assisted Language Learning), метод сценарію (storyline method), метод симуляцій, метод рольової гри, метод «кейс-стаді».

Інтерактивні методи включають: метод проблемного викладу, презентації, дискусії, роботу в групах, метод мозкового штурму, метод критичного мислення, вікторини, міні-дослідження, ділові ігри, метод Insert (або метод індивідуальних позначок, коли студенти пишуть 7–10-хвилинне асоціативне есе), метод бліц-опитування, прийом «Бінго», метод інтелекту-карт (Mind Mapping) і метод подолання «інформаційної нерівності» (Information Gap Activities), методику ПОПС-формула тощо. Розглянемо деякі приклади.

Рольова гра є популярним методом навчання на заняттях з іноземної мови, засобом розвитку кому-

нікативних здібностей студента. Як активний спосіб навчання практичного володіння іноземною мовою такий метод може слугувати засобом емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності. Рольова гра допомагає студентам подолати мовні бар'єри, значно підвищує обсяг їхньої мовленнєвої практики. Існує велика кількість форм, типів рольової гри на заняттях з іноземної мови.

Іншим продуктивним методом, який активно впроваджується педагогами в навчальний процес, можна назвати *метод кейс-стаді (case study)*, або метод навчальних конкретних ситуацій. Суть цього методу полягає в тому, що студент у процесі навчання змушений самостійно приймати рішення й обґрунтовувати його. Метод кейс-стаді включає одночасно й особливий вид навчального матеріалу, і особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі. Метод навчальних конкретних ситуацій дозволяє: а) приймати правильні рішення в умовах невизначеності; б) розробляти алгоритм прийняття рішення; в) оволодіти навичками дослідження ситуації; г) розробляти план дій; г) застосовувати отримані теоретичні знання на практиці; д) урахувати погляди інших фахівців.

Метод сценарію (storyline method) базується на поєднанні запланованих навчальних змістів – наприклад «Банки – Послуги – Клієнти» – з інтересами та ідеями студентів. Отримуючи «імпульси» від викладача (так звані ключові питання), студенти роблять свій внесок у створення певної історії. Цей метод обходиться без текстових підручників, оскільки йдеться про креативне планування, підбір гіпотез, переживання, систематизацію і презентацію роботи. Спроектвана історія містить також елементи з драми і рольової гри. Викладач установлює лише рамки дії та представляє окремі епізоди, а студенти, у свою чергу, ставлять власні питання і знаходять на них відповіді.

Метод симуляцій цілком виправдано популярний серед викладачів завдяки його ефективності у процесі навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. Під час практичних занять метод симуляцій набуває форм різноманітних бізнес-симуляцій (ділових ігор), які дозволяють студентам відпрацю-

увати свої навички, застосовувати знання з метою вирішення того чи іншого завдання в певному середовищі, яке імітує реальні ситуації, наприклад, у бізнесі, у роботі в компанії, банку тощо. Симуляція, на наш погляд, надає можливість студентам спробувати себе в певній ролі – керівника, президента компанії, дозволяє дослідити систему роботи певного підприємства. Завдяки симуляції формуються навички стратегічного планування у студентів, розвивається вміння працювати в команді, проводити перемовини, переконувати ділового партнера.

Метод «Mind-Map» є простою технологією запису думок, ідей, розмов, що відбувається швидко й асоціативно. Mind-Map (інтелектуальна карта, ментальна карта, карта пам'яті, карта думок) – це графічний інструмент, який застосовується для представлення слова, поняття, завдання, зображення або інших предметів, пов'язаних один з одним і розташованих навколо центрального ключового слова або ідеї.

Крім зазначених вище інноваційних технологій навчання іноземних мов, детальнішого розгляду потребують технології, які широко використовуються в інших країнах і мають на сьогодні позитивні результати, серед них: білінгвальне навчання, імерсійне навчання, предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL – Content and language integrated learning) тощо. Зокрема, білінгвальна освіта залишається найважливішою частиною програми Ради Європи «Citizenship and Language learning in Europe» [Тадеева].

Висновки. Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами в суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. Використання сучасних інноваційних технологій у процесі навчання професійного іншомовного спілкування сприяє підвищенню ефективності освітніх процесів, розвитку особистості, забезпечує адаптацію інноваційних методик до європейських освітніх стандартів.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : монографія / Р. О. Гришкова. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Ершова Н. Н. Развитие социально-перцептивной компетентности в системе профессионального общения : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Н. Н. Ершова. – М., 1997. – 169 с.
4. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах : монографія / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : НІЧЛАВА, 2003. – 140 с.
5. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : матеріали до першої лекції / укладачі : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков ; відп. ред. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с.
6. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
7. Профессиональная педагогика : учебник для вузов / М. Н. Дудина [и др.] ; ред. С. Я. Батышев [и др.] ; Исслед. центр проблем непрерыв. проф. образования. — М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1997. — 511 с.

8. Тадеєва М. Білінгвізм у мовній освіті європейських країн: досягнення і проблеми / М. Тадеєва // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка / редкол. : В. Кравець, В. Мадзігон, Г. Терещук та ін. – Тернопіль, 2009. – № 1. – С. 111–115. – (Сер. «Педагогіка»).
9. Шапран О. Інноваційні технології в педагогіці та психології: їх сутність та різновиди / О. Шапран, В. Шапран // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. праць. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 12. – С. 147–153. – (Серія : Філософія, педагогіка, психологія).
10. Alexander S. An evaluation of innovation projects involving communication and information technology in higher education / S. Alexander // Higher Education Research & Development. – 1999. – № 18 (2). – P. 173–183.
11. Pellegrino J. Teacher education and technology initial results from the “what works and why” project / J. Pellegrino, S. Goldman, M. Bertenthal and K. Lawless // Yearbook of the National Society for the Study of Education. – 2007. – № 106 (2). – P. 52–86.
12. Law N. Pedagogy and ICT in schools around the world: findings from the SITES 2006 study / N. Law, W. J. Pelgrum & T. Plomp (Eds.). – Hong Kong : CERC and Springer, 2008. – 296 p.

Summary. The article is devoted to the problem of implementation and use of innovative educational technologies in higher educational establishments of Ukraine. Modern approaches to the definition of innovative technologies of foreign language teaching have been analyzed; the expediency of using innovative methods in the practice of foreign language communication training has been proved.

Keywords: pedagogical technologies, innovative technologies, kinds of innovation technologies, innovative teaching methods.